एवं भांशव्यधो यथां जायते वरकन्ययोः। तेषां मृत्युर्न सन्देहः शेषांशाः स्वल्पदोषदा इति" तत्राप्यावश्यकत्वे गुरुः "दोषापनुत्तये नाड्या मृत्युञ्जयजपादिकम्। विधाय ब्राह्मणांश्चैव तर्पयेत् काञ्चनादिना। हिरण्मयीं दक्षिणाञ्च दद्याद्वर्णादिकूटके। गावोऽन्नं वसनं देयं सर्व्वदोषापहारकमिति"। एवं सर्व्वसम्मतत्वादष्टौ कूटभेदा अभिहिता नान्ये। "माहेन्द्रं गौड़देशे च मालवे रज्जुसंज्ञकमित्यादिना बादरायणवाक्येनान्यकूटानां तत्तद्देशविषयतापादनात्। ते च कूटभेदावसिष्ठसंहितायां तोडलानन्दे च सामान्यविशेषभावसहिता द्रष्टव्याः" पी० धा०। अथ नाडीदोषापवादः "राश्यैक्ये चेद्भिन्नमृक्षं द्वयोः स्यान्नक्षत्रैक्ये राशियुग्मं तथैव। नाड़ीदोषोनोगणानां च दोषो नक्षत्रैक्ये पादभेदे शुभं स्यात्" मु०चि०। "द्वयोः स्त्रीपुंसयोरेकराशित्वे सति यदि भिन्नमृक्षं स्यात् तदा नाड़ीदोषोगणानाञ्च राक्षसमनुष्यगणानाञ्च दोषो नास्ति। यथा एकस्मिन्नपि कुम्भराशौ शततारकापूर्व्वभाद्रपदापादत्रयं च ग्रेवं रूपोनक्षत्रभेदः। तथैव नक्षत्रैक्ये राशियुग्मं राशिद्वयं चेत् स्यात् तदापि प्रागुक्तो दोषो न स्यात्। उपलक्षणत्वात् तारादोषोऽपि न भवेत्। यथा। एकस्मिन्नेव नक्षत्रे पूर्वाभाद्रपदाख्ये पूर्व्वभाद्रपदायाः प्रथमपादत्रयं कुम्भे चतुर्थचरणश्च मीने इत्येवंरूपो राशिभेदः"। यदाह नारदः। "एकराशौ पृथग् धिष्ण्ये दम्पत्योः पाणिपीड़नम्। उत्तमं मध्यमं भिन्नराश्येकर्क्षगयोस्तयोः। एकर्क्षे चैकराशौ च विवाहः प्राणहानिदः"। वसिष्ठः। "दम्पत्योर्जन्मभे चैक्ये राशौ च निधनं तयोः। एकस्य च तथोद्वाहे किञ्चिद्भेदे पि वा नवा"। किञ्चिद्भेदे नक्षत्रभेदे राशिभेदे च। गर्गः "एकराशिं विना नाड़ीयोगमादौ विवर्जयेत्। न दोषस्त्वेकराशिस्थे भकूटेऽन्येषु मृत्युदेति"। भृगुरपि "दम्पत्योरेकराशिश्चेत् पृथग्ऋक्षं यदा भवेत्"। वसिष्ठोक्तो विवाहः स्याद्गणनाड़्यौ न योजयेदिति। "अतएवाह केशवार्कः "नक्षत्रमेकं यदि भिन्नराश्योरभिन्नराश्योर्यदि भिन्नमृक्षम्। प्रीतिस्तदानीं निविड़ा नृनार्योश्चेत् कृत्तिकारोहिणिवन्न नाड़ीति"। चतुर्थचरणस्यायमर्थः चेद्यदि कृत्तिकारोहिणीवत् स्यात् तदापि नाड़ीदोषो न स्यात्। उपलक्षणत्वाद्गणदोषोऽपि। यथा कृत्तिकारोहिण्योरेकनाड़ीस्थत्वेऽपि गणदौष्ट्येऽपि तत्संसूचिताऽशुभफलं नैव स्यात्। अत्रापि प्रथमतः पुंतारापेक्षिता द्वितीयतः स्त्रीतारेत्यपि विशेषोध्येयः। यदाह गर्गः "एकराशौ पृथक् धिष्ण्ये पुंतारा प्रथमा भवेत्। अतीव शोभना प्रोक्ता स्त्रीतारा चेत्त्वशोभनेति"। तदेवं कैमुतिकन्यायेन यत्र नाड़ीगणदोषाद्यभावो यथा रोहिणीमृगयोर्हस्तचित्रयोर्वा तत्र पाणिपीड़नं शुभं स्यादिति किं वाच्यमित्यर्थः। अथैकराशिनक्षत्रत्वेऽपवादमाह। नक्षत्रैक्ये इति। स्त्रीपुंसयोः राश्यैक्ये नक्षत्रैक्ये च यदि चरणभेदो यथा भरण्याः प्रथमपादे पुंसोजन्म द्वितीयपादे स्त्रियास्तदापि शुभं कल्याणं स्यात्। तदुक्तं केशवार्केण। "पराशरः प्राह नवांशभेदादेकर्क्षराश्योरपि सौमनस्यमिति"। सौमनस्यं प्रीतिः। वसिष्ठेनापि "एकगृहसम्भवानां भवति विवाहः सुतार्थसम्पत्त्यै। यद्युभयोरेकर्क्षं भवति यदा चांशको भिन्न" इति। एतच्च सङ्कोचविषयं वेदितव्यम्। तथा च जगन्मोहने। "एकर्क्षे चैकराशौ च विवाहस्त्वशुभः स्मृतः। सङ्कोचे तु तदा कार्य्योभिन्नपादोयदा तयोरिति"। अत्रापि विशेषो ज्योतिर्निबन्धे विधिरत्ने। "रोहिण्यार्द्रा मघेन्द्राग्नी तिष्यश्रवणपौष्णभम्। उत्तराप्रोष्ठपाच्चैव नक्षत्रैक्येऽपि शोभना" इति। इन्द्राग्नी विशाखा तदेतत् स्पष्टमुक्तं तत्रैव विधिरत्ने। "विशाखिकार्द्रश्रवणप्रजेशतिष्यान्त्यतत्पूर्व्वमघाः प्रशस्ताः। स्त्रीपुंसतारैक्यपरिग्रहे तु शेषाविवर्ज्या इति सङ्गिरन्त" इति। शेषास्तारा इत्यर्थः। अत्र द्वयोरन्यतरस्य वा जन्मराशिनक्षत्राद्यज्ञाने उपायमाह। वसिष्ठः। "अज्ञातजन्मनान्नॄणां नामभे परिकल्पना। तेनैव चिन्तयेत् सर्वं राशिकूटादि जन्मवत्। जन्मभं जन्मधिष्ण्येन नामधिष्ण्येन नामभम्। व्यत्ययेन सदा योज्यं दम्पत्योर्निधनप्रदम्। कुर्य्यात् षोड़श कर्माणि जन्मराशौ बलान्विते। सर्वाण्यन्यानि कर्माणि नामराशौ बलान्विते" इति। बृहस्पतिरपि। "व्यवहारराजसेवा संग्रामग्राममैत्रेषु। ज्ञातेऽपि जन्मराशौ फलमुक्तं नामराशिवशादिति"। नाम्नः सकाशाज्जन्मनक्षत्रज्ञानं स्वरोदयाभिहितशतपदचक्रान्तर्गतस्वीयनामादिवर्णवशात् ज्ञेयमिति। यस्तु ऋकारादिवर्णे ऋषभादिनामसु दृश्यते तत्र यथासम्प्रदायं व्यवस्था" पी०धा०। नाड़ीभेदेऽष्टौ गुणाः प्रागुक्ताः।

ज्यो०त० नाड़ीचक्रलेखनतद्विशेषौ दर्शितौ यथा स्वरोदये। "अश्विन्यादि लिखेच्चक्रं सर्पाकारं त्रिनाड़िकम्। तत्र वेधवशात् ज्ञेयं विवाहादौ शुभाशुभम्। त्रिनाड़ीवेधनक्षत्रमश्विन्यार्द्रायुगोत्तराः। हस्तेन्द्रमूलवा-